

HENRY DAVID THOREAU'NUN DEMOKRASIYE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİİBFD
Cilt, 9, Sayı 18, 2018
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 13.08.2018 Yayına Kabul Tarihi: 01.10.2018

Selçuk AYDIN
Dr. Öğr. Üyesi.
Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi,
selcuk.aydin@atauni.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-
8997-9283

Şükrü NİŞANCI
Prof. Dr.,
Atatürk Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi,
sukrunisanci@atauni.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-
3761-065X

ÖZ Siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi bağlamında demokrasi hem akademik dünyanın hem de reel hayatın sıkça konuşulan ve tartışılan kavramlarından birisidir. Demokrasi yaşadığımız zaman dilimi itibariyle bir siyasal sistem olmanın oldukça ötesine geçmiş, siyasal sistemlerin değerlendirilmesinde kullanılan temel bir ölçüt haline almıştır. Demokrasinin bu derece geniş bir içerik üzerinden kendisini var etmesi ise demokrasiye dönük beklentileri farklılaştırmıştır. Bir siyasal sistem olarak demokrasi çağımızın egemen siyasal söylemini oluştursa da kendisine dönük sorgulamalar ve eleştiriler tarihsel süreç içerisinde daima var olmuştur. Bu sorgulamaların bir kısmı demokrasiyi daha olgun bir düzleme taşıma iddiasını dile getirirken, diğer bir kısmı ise demokrasinin kendi içsel dinamiklerinden dolayı bir takım haksızlıklar üreten bir sistem olduğunu vurgulayarak ona karşı cephe almıştır. Bu çalışma, demokrasi açısından ortaya konulan bütün bu yeni arayış ve sorgulamaları, yaşadığı zaman dilimi itibariyle önceleyen ve temsili demokrasiye yönelik eleştiriler getiren Henry David Thoreau'nun düşünceleri bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Temsili Demokrasi, David Henry Thoreau, Sivil İtaatsizlik.

Jel Kodları: H11, H19, H83

Alanı: Siyaset Bilimi

Türü: Kavramsal

DOI:10.9775/kauiibfd.2018.032

Atıfta bulunmak için: Aydın, S. & Nişancı, Ş. (2018). Henry David Thoreau'nun demokrasiye ilişkin düşünceleri üzerine bir değerlendirme. *KAÜİİBFD*, 9(18), 675-703.

AN ANALYSIS OF HENRY DAVID THOREAU'S IDEAS ABOUT DEMOCRACY

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 9, Issue 18, 2018
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 13.08.2018 Accepted Date: 01.10.2018

Selçuk AYDIN
Assistant Professor
Atatürk University
Faculty of Arts
selcuk.aydin@atauni.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-
8997-9283

Şükrü NİŞANCI
Professor
Atatürk University
EASF
sukrunisanci@atauni.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-
3761-065X

ABSTRACT Democracy, in the context of political science and political sociology, is one of the most widely talked about and discussed topics in the academia and in general public. In the contemporary world, democracy went far beyond being a political system and became the criterion for the evaluation of political systems. Such a broad standing of it differentiated expectations from democracy. Even though democracy constitutes the dominant political discourse of the contemporary world, criticisms towards it continue exist in the historical process. While some of these criticisms claim to carry democracy to a more mature level, others attacked democracy asserting that it is a system which produces injustices because of its internal dynamics. This study aims to analyze in the context of the ideas of Henry David Thoreau, who prioritizes all these new quests and interrogations in terms of democracy in terms of the time period he lived and brought criticism against representative democracy.

Keywords: Representative Democracy, Henry David Thoreau, Civil Disobedience

Jel Codes: H11, H19, H83

Scope: Political Sciences

Type: Review

Cite this Paper: Aydın, S. & Nişancı, Ş. (2018). An analysis of Henry David Thoreau's ideas about democracy. *KAUJEASF*, 9(18), 675-703.

1. GİRİŞ

Demokrasi, çağımızın siyasal alanda en gözde kavramlarından biri olmasına rağmen kendisiyle ilgili yoğun tartışmaların yaşanması hasebiyle üzerinde tam bir uzlaşa sağlanamayan bir kavram yahut anlayıştır. Buna rağmen küresel ölçekte demokrasi ulus devletler bağlamında siyasal sistemlerin temel argümanlarından ve meşruiyet kaynaklarının başında gelmektedir. Günümüzde hemen hemen bütün iktidarlar kendi siyasal yönetimlerini demokratik olarak tanımlamaktadır. Bu durumda demokrasi üzerine var olan tartışmaları güncel kılmaktadır.

En bilinen tanımı itibariyle demokrasi halkın kendi kendisini yönetmesi şeklinde ifade edilmektedir. Halkın kendi kendisini nasıl ve ne şekilde yöneteceği ise farklı usul ve şekillerde olabilmektedir.

Bu derece idealize edilen bir kategori olmasına rağmen demokrasi var olduğu günden beri ciddi sorgulamalara tabi tutulmuştur. Özellikle, katılım olgusu, temsil ve temsilin mahiyeti noktasında bir takım soru işaretleri söz konusudur. Bu noktada demokrasiyi daha ideal bir düzleme taşıma adına son dönemlerde katılımcı demokrasi başlığı altında birçok yeni demokrasi teorisi ortaya çıkmıştır. Bu teoriler, temsili demokrasi bağlamında ortaya çıkan sorunları ortadan kaldırma iddiasıyla daha çoğulcu ve katılımcı bir siyasal sistem elde etme amacına yönelmişlerdir.

Öte yandan bazı düşünürler için ise demokrasi, gerçekleşmesi çok da mümkün olmayan bir ideal olarak algılanmaktadır. Yaşadığımız çağ itibariyle en yaygın yönetim şekli olan temsili demokrasi aslında halkın sadece kendi önüne konular arasında bir tercihte bulunduğu ve yönetim mekanizmasının dar bir kadronun elinde bulundurduğu bir sistem olarak algılanmaktadır. Bu durumu rasyonelleşmenin bizzat kendisine hamleden bakış açıları olduğu gibi, temsili demokrasinin yapısal bağlamının buna neden olduğunu iddia eden farklı yaklaşımlar söz konusudur. Aynı zamanda demokrasiyi yapısal bağlamı itibariyle bir takım haksızlıkları üretme potansiyeli olan bir sistem olarak algılayan ve bu nedenle ona karşı çıkan/cephe alan çok sayıda düşünür olduğu da unutulmamalıdır.

Demokrasiyi bu açıdan teşrih masasına yatıran düşünürler içinde Henry David Thoreu özel bir yere ve öneme sahiptir. Henry David Thoreau yaşadığı zaman dilimi açısından Amerikan demokrasisini sorgulayan sarsıcı görüşlerin ve eylemsel pratiklerin temsilcisidir. Thoreau, özellikle sivil itaatsizlik bağlamında dünya ölçeğinde kabul edilmiş bir düşünür olmasının yanı sıra, yaşadığı zaman diliminde hem kölelik kurumuna hem de Amerika'nın Meksika'ya açmış olduğu savaşa da şiddetle karşı çıkmıştır. O, yaşadığı çağın egemen söylemlerine karşı başkaldırmış; demokrasi, devlet, iktidar, hükümet,

seçim, modernleşme, ulus devlet gibi kavramları eleştirel bir gözle değerlendirmiş, bu çerçevede Amerika'da uygulanan temsili demokrasiyi gerçekçi bir gözle sorgulamış ve onun adına ortaya konulan pratiklerin yapısal olarak ne tür sorunlara neden olduğunu/olabileceğini gözler önüne sermeye çalışmıştır.

Bu çalışma ile öncelikle demokrasinin kavramsal temellerini ve son dönemde demokrasiye yönelik yapılan sorgulamaları ve eleştirileri genel hatlarıyla ortaya koyarak bu eleştirilerin oldukça öncesinde yaşamış olan Thoreau'nun yaşadığı çağın egemen paradigmalarından birisi olan demokrasiye dönük düşüncelerinin ele alınması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak günümüzde fazlasıyla idealize edilen bir sistemin reel bağlamı itibarıyla ortaya koymuş olduğu sistematığın ne tür problemler ürettiği, bahse konu düşünürün genel felsefesi üzerinden tarihsel ve betimsel yöntemle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE DEMOKRASİ

Demokrasi, sosyal bilimler söz konusu olduğunda gündemi çokça meşgul eden kavramlardan birisidir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bu denli güncel bir kategori olmasına rağmen demokrasi kavramı üzerinde tam anlamıyla bir uzlaşma sağlanmış değildir. Bilindiği gibi demokrasi yaşadığımız çağ, siyasal yönetimler ve hem de bu yönetimlerin dayandıkları halk kitleleri açısından siyasal meşruiyetin temel unsurlarının başında gelmektedir. Bu durum ise siyasal yönetimler için demokrasi kavramını bir noktada sanki de vazgeçilmez kılmaktadır. Burns, hiçbir siyasal idealin, demokrasi kadar sağlam bir şekilde yerleşmiş görünmediğini, demokrasi idealinin, aydınlar, entelektüeller, çoğu burjuva liberalleri ve sosyalistler arasında kutsal bir saygınlığına sahip olduğunu belirtir. Özellikle de demokrasi sözcüğünün tarihsel süreç içerisinde birçok ülkede, despotluk ve geçmişten kalan feodal kalıntılara karşı birçok insan tarafından bir parola gibi kuşaktan kuşağa aktarıldığını iddia eden Burns (Burns, 1984, s. 3) demokrasinin bu derece farklı ideolojiler tarafından benimsenmesi ve de geniş bir alana yayılmasının, beraberinde bir takım sorunları da gündeme getirdiğine vurgu yapmaktadır. Mesela ona göre, demokrasi, kavramının kendi bağlamından kopartılıp bir takım siyasal sistemlerin veya siyasal figürlerin kimi uygulamalarını meşrulaştırmaya yarayan bir araç olarak algılanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Benzer bir tehlikeye dikkat çeken Marshall, demokrasinin erdemine çok sayıda siyasal sistem ve ideolojinin sahip çıkması nedeniyle, bu sözcüğün gündelik kullanımının fiilen anlamsızlaşmaya yüz tuttuğunu, her türlü siyasal düzenlemeyi meşrulaştırmak için demokrasi terimine başvurulmasının artık çok sık rastlanılan bir durum olduğunu belirtmektedir (Marshall, 2009, s. 140). Her ne kadar demokrasi her türlü

siyasal yönetimin meşruiyetini sağlayan önemli bir argüman olarak kendi bağlamından uzaklaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalsa da halen küresel ölçekte güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Demokrasinin en yaygın ve bilinen tanımlarından birisi Amerika Birleşik Devletleri eski başkanlarından Abraham Lincoln'a aittir. Lincoln demokrasiyi halkın, halk için, halk tarafından yönetimi şeklinde ifade etmektedir (Uygun, 2003, s. 9). Demokrasinin dünya ölçeğinde bir yönetim biçimi ve de yaygın bir siyasal düşünce sistemi haline gelmesi ise İkinci Dünya Savaşından sonra gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı demokrasi cephesinin kazanması küresel ölçekte güçlü bir demokratikleşme dalgası yaratmıştır. Bu tarihe kadar demokrasi (Atina demokrasisi anlamında) bir istisna olarak var olmuştur. Demokrasi kelime olarak milattan önce dördüncü ve beşinci yüzyıllarda Grekçede kendisine has bir site örgütlenmesini ifade etmek amacıyla kullanılmış olsa da, kavramın benimsenmesi ve ona yüklenen anlam on dokuzuncu yüzyıldan beri büyük bir çeşitlenme / gelişme göstermiştir. Demokrasinin bu derece geniş bir alana/anlama yayılmış olması, onun sadece bir rejim adı olmayıp aynı zamanda her türlü siyasal rejimin alanını belirleyen bir içeriğe kavuşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu durumda demokrasinin tanımlanan kurumlardan daha çok insan hakları şeklinde kategorize edilen değerler bütünüyle ifade edilmesine neden olmuştur. Bu nedenle de farklı kullanımlarının da işaret ettiği gibi sadece siyasal düzenle ilgili bir kavram olmanın ötesine geçen demokrasi bir bakıma çok farklı siyasal projelerin hem ortak hem de belirsiz kaynağı olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Kervégan, 2011, s. 187).

Demokrasi en bilinen anlamıyla, halk veya halk kitlesi manasına gelen “demos” ile iktidarı kullanmak ya da egemen olmak şeklinde karşılık bulan “kratein” kelimelerinden oluşmuş olan Yunanca kökenli bir kavramdır. Demokrasi kavramsal olarak, halkın doğrudan veya dolaylı bir şekilde egemenliğini ya da güç kullanımı anlamına gelmektedir (Tosun, 2005, s. 22). Atina tecrübesinden sonra demokrasi kavramı, toplum sözleşmesi kuramlarıyla yeniden hayat bulmuştur. Genel anlamda demokrasi, gücün tek bir elde toplanmasının doğuracağı muhtemel bir takım tehdit ve tehlikelere karşı, yönetimin bir takım kural ve ilkelerle sınırlandırılması anlayışı üzerine kurulan bir sistemdir. Demokrasi tarihsel süreç içerisinde, gücün tek elde toplanmasının doğuracağı sakıncalar nedeniyle, geleneksel diktatörlüklere ve kralların ilahi olduğunu iddia ettikleri haklarına dayanan yönetim anlayışlarına karşı verilen bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Toplum sözleşmesi kuramlarının etkisiyle devlet, artık organik ve tarihsel bir siyasal oluşum olarak değil de tamamen insanlar tarafından oluşturulmuş yapay ve mekanik bir yapı olarak anlaşılmaya başlanmış, bu da insanlığı, siyasal meşruiyetin asli kaynaklarını sorgulamaya

ittiği gibi hükümet otoritesinin yani iktidarın son kaynağının, doğal hak ve özgürlüklere sahip bireylerden başka bir yerde aranmayacağı düşüncesine götürmüştür. Neticede iktidara kaynak teşkil etme noktasında, Tanrısallık ve kalıtsallık iddialarına dayalı yönetim anlayışı/tasarımı zamanla bütün meşruiyetini kaybetmiştir. Toplum sözleşmesi kuramlarıyla ortaya çıkan bireyi bir bakıma iktidarın kaynağı olarak gören ve karşılıklı hak ve yükümlülükleri esas alan bu yeni fikrîsel tema zamanla hem demokrasinin hem de tarih sahnesinde yer alan demokratik hükümetlerin bir nevi esasını ve meşruiyet zeminlerini oluşturmuştur. On sekizinci yüzyılla birlikte ise demokrasi bir bakıma herhangi bir rejim biçimi olmanın ötesine geçerek bir rejimin değerlendirilmesinde kullanılan temel bir ölçüt haline gelmiştir (Miller, 1994, s. 165).

Demokrasi kavramsal çerçevede, özgürlüğün ve eşitliğin hukuki bir takım normlarla belirlendiği ve bu normlar sayesinde güvence altına alındığı bir siyasal sistem olarak da kabul edilmektedir (Erdoğan, 1995, s. 3). Genel anlamıyla demokrasi, bir bakıma halkın hem yöneten ve yönetilen olması hem de en azından yönetilenlerin sayısal olarak en büyük sayıdaki kısmının mümkün olduğu derecede iktidara katılmasını esas alan bir sistemdir (Çam, 1977, s. 135). Seküler bir düzen/dünya içinde ortaya çıkan egemenlik anlayışı anlamına da gelen demokrasi, nihai olarak halkın iktidar mekanizmasının tek kaynağı olarak değerlendirildiği sisteme verilen isimdir (Schmidt, 2001, s. 16, Arblaster, 1999, s. 27).

Demokrasinin halkın halk tarafından yönetimi olarak hayat bulabilmesinin pratik olarak bir değere sahip olması için bir takım temel ilkeleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Bu ilkeler ise genel olarak; “birey, toplum ve devlet ilişkilerinin belirlenmesi sürecine halkın etkin bir şekilde katılması”, “azınlıkların hak ve özgürlüklerine saygıyı esas alan çoğunluk yönetiminin oluşturulması”, “bireylere ait hak ve özgürlüklerin korunarak güvence altına alındığı bir hukuk sisteminin bulunması” ve “toplumu oluşturan bireylere dönük fırsat eşitliğini sağlayacak mekanizmalara sahip olunması” şeklinde özetlenebilir (Çam, 1977, s. 135). Bugünün dünyasında, halkın iradesini bizzat temsil ettikleri iddiasıyla demokratik olduğunu iddia eden çok sayıda tek partili sistem bulunmaktadır ancak bu yapıların demokratik olmadığı açıktır. Çünkü genel kabulden yola çıkarak biliyoruz ki parti içinde gerçek bir rekabet ortamının olması ve farklı çıkarların gerçekten temsil edilmesi sağlayacak uygun bir atmosferin oluşturulması da demokrasinin var olma koşulları arasında yer almaktadır. “Kuvvetler ayrımı”, “serbest ve adil seçimler”, “tüm yurttaşların medeni haklara sahip olması”, “adaylar ile politikalar arasında tercih yapma olanağının bulunması”, “parlamentonun esas bir iktidara sahip olması” ve “hukukun egemenliği” gibi ilkeler de demokrasinin

zorunlu şartları arasında sayılabilir (Marshall, 2009, s. 141).

Genel hatlarıyla özetlenecek olursa demokrasinin temelinde, yönetimin halkın rızasına dayanması, idarenin işlemlerinin yargı denetimine tabi olması, bireylerin kanun önünde eşit olmaları yer almaktadır. Bu özellikler ise bize demokrasinin halkın yönetiminin ötesinde bazı başka unsurları da içerdiğini ya da içermesi gerektiğini düşündürmekte hatta telkin etmektedir. Dolayısıyla halkın kendi kendisini yönetiminin yanında, böyle bir yönetimin arzu edilen ölçülerde hayat bulabilmesi adına; gerekli özgürlük, hukuk devleti ve insan hakları gibi kategorilere de ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2003, s. 289). Modern anlamda demokrasiyi tekçi bir tanımlamayla izah etmek mümkün değildir. Bugünkü içeriği ile modern demokrasinin antik Yunan demokrasısından ayrılan ve çoğunluğun despotizmine kaymasını engelleyen bir takım öğeleri de söz konusudur. Bu hususta Uygun, (2003) cumhuriyetçi gelenek, kuvvetler ayrılığı, siyasal temsil, liberalizm, doğal haklar kuramı, laiklik gibi öğelerin demokrasinin ideal ölçütlerde hayat bulması noktasında ihtiyaç duyduğu kavramların başında geldiğini belirtmektedir. Tüm bu düşüncelerin totaline bakıldığında, demokrasi bağlamında ortaya konan tema, düzenden daha çok özgürlüğün temel alındığı ve bireyin dokunulmazlığı noktasında, en azından toplum çıkarı kadar bireyin de önemli olduğu sonucuna dayanmaktadır. Bu nedenle hukuk devleti ya da hukukun üstünlüğü, seçim ve temsil ilkesi yanında demokratik siyasal rejim için bireyin özgünlüğü/özgürlüğü de olmazsa olmaz koşullar arasında yer almaktadır (Şaylan, 2009, s. 20).

Anlaşılabileceği üzere demokrasi çok boyutlu bir kavramdır. Her ne kadar bir yönetim biçimi olarak hayat bulsa da, demokrasinin ideal ve arzu edilen düzlemde var olabilmesi için hem yaşam biçimi olarak hem de bu yaşam biçiminin hayata aksettirilmesi adına bir takım değerlere sahip olması gerekmektedir. Onu sadece bir takım ölçütler üzerinden siyasal bir sistem olarak kabul etmek bugün için genel kabul gören modern demokratik anlayıştan uzaklaşmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle demokrasi teorik düzlemde sadece siyaset bağlamında değerlendirilebilecek bir kavram olmanın oldukça ötesine geçmiştir. Toplumsal yaşamın bütün formasyonlarını kapsayan bütünsel bir kavramdır. Belki de bu derece geniş bir anlam yumağına denk düşmesi demokrasinin tanımlanmasını zorlaştırdığı gibi demokrasi üzerine yapılan tartışmaları da güncel kılmaktadır.

Yine de demokrasinin en temel noktası bir siyasal sistem olarak hayat bulmasıdır. Bir siyasal sistem olarak hayat bulan demokrasi genel hatları itibarıyla üç farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki “doğrudan demokrasi”dir.

Doğrudan demokrasi halkın yasaların kabulü için toplanarak doğrudan

doğruya kararlar aldığı ve kendi kendini araya başka herhangi bir aracı koymadan yönettiği bir sistemi tanımlamaktadır. Halk, böyle bir sistemde yasaların yapımını bizzat kendisi üstlendiği gibi egemenliği/iktidarı herhangi bir kuruma devretmeden aracısız/doğrudan bir şekilde kendisi kullanmaktadır. Yani böyle bir pratikte, yasama erkini halkın kendisi üstlendiği için bu erk hiçbir kişi ve kurumla paylaşılmamakta devlet/polis/toplum için gerekli tüm kararlar bizzat halk tarafından alınmaktadır. Önemli kararların alınması, yasaların yapılması ve bunların nasıl ve ne şekilde uygulanacağı gibi konularda yetkili merci özetle halkın kendisidir. Doğrudan demokrasinin en bilinen örneği ise eski Yunan site devletlerinde hayat bulmuştur. Bugün ise sadece İsviçre'nin bazı kantonlarında ve ancak bazı konularda çok sınırlı doğrudan demokrasi uygulamaları görülmektedir (Arslan, 2011, s. 269).

Doğrudan demokrasinin ilk örneğini oluşturan Atina demokrasisi, temelde, yurttaş sayılan erkek halkın meclis toplantılarına katılarak sitenin yönetiminde söz sahibi olmasını nitelemektedir. Yani yurttaşlar sitenin yönetimine temsilciler aracılığıyla değil doğrudan katılma hakkına sahiptir. Meclis, bir nokta da Atina demokrasisinin merkezi ve hayat bulduğu yerdir. Yurttaş olarak kabul edilen her birey polisin hayatını şekillendirme hakkı ve sorumluluğuna sahiptir (Heater, 2007, s. 46). Atina demokrasisinin üç temel özelliği söz konusudur. Bunlar eşitlik ideali, özgürlüğe sahip olmak, katılıma inanmaktır. Ancak bu özellikler sadece Atina'da yurttaşlık hakkına sahip olanlarla ilgilidir. Kölelerin, Atina dışında doğan ve burada çoğunlukla ticaret için yerleşmiş bulunan "metek"lerin (yabancılar) ve insan hukukuna sahip olmadıkları varsayıldığı için kadınların bu demokrasi tecrübesine ortak olma ya da alınan kararlara katılma hakları yoktur. Kısaca Heater'ın tanımladığı gibi: "Atina demokrasisi, bir bakıma sadece yurttaş olanların eşitliği, özgürlüğü ve katılımı anlamında bir değere sahiptir" (2007, s. 40-43).

Atina demokrasisi genel hatlarıyla değerlendirildiğinde kararların alınması ve uygulanması noktasında bir takım sorunların ve şüphelerin olduğu açıkça görülecektir. Bu sorunların başında; doğrudan demokrasinin sadece elit bir kesimi ilgilendirmesi, toplumu oluşturan ana kütleyi dışarda bırakması gelmektedir. Antik Yunan uygulamalarının da gösterdiği gibi "doğrudan demokrasi" ancak sayıca az ve türdeş topluluklar için uygun bir yönetim biçimi olabilir. Toplumsal yapının karmaşıklık arz ettiği, nüfusun sayıca kalabalık ve geniş bir coğrafyaya yayıldığı yerlerde doğrudan demokrasinin hayat bulabilmesi oldukça zordur. Ayrıca kent devletlerinde ortalama 6000 kişilik "halk meclisi"nde herkesin teorik olarak konuşma hakkı olmasına rağmen, kamu işlerini iyi bilen ve hitabet yeteneği güçlü kişilerin mecliste hâkimiyet kurarak alınacak olan kararları etkileme potansiyeline sahip olmaları da önemli bir sorundur. Bu durum ise karar alınma sürecinde yurttaşların kararlarının

birileri tarafından kolayca yönlendirilmesi (manipülasyon) ihtimalini gündeme getirmektedir. Diğer bir zorluk da demokrasinin bizzat kendi yapısal durumundan kaynaklanabilir. Yani doğrudan demokrasi, “çoğunluğun diktatörlüğü” ihtimali gibi yüksek bir riski bünyesinde barındırmaktadır. Kararların çoğunlukla alınması azınlıkta kalanların haklarının ve isteklerinin dikkate alınmama ihtimalini de akla getirmektedir. Yine yurttaşlık kavramsallaştırması bağlamında yapılacak tanımlamanın içeriğinden kaynaklanabilecek sorunlar da katılım olgusu noktasında çeşitli problemleri gündeme getirebilir.

Doğrudan demokrasinin uygulamada yaşadığı zorluklar ve bünyesinde barındırdığı sorunlar “temsili demokrasi” diye adlandırılan yeni bir demokrasi türünün doğmasına neden olmuştur. Toplumsal sözleşme kuramlarından hareketle bireylere ait olan egemenliğin sözleşme aracılığıyla bir üst egemene devredilmesi şeklinde kendisini gösteren bu yönetim şekli aslında büyük topluluklarda herkesin bir araya gelerek karar almasının zorluğuna bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum ise temsili demokrasinin bir noktada esasını oluşturmuştur.

Temsili demokrasi, genel bağlamıyla yetişkin olarak kabul edilen bireylerin yönetim sürecine eşit olarak katılmalarını ve siyasal gücü kullanacak olanların halkın temsilcisi olarak yine halk tarafından seçilmesini ve denetlenmesini kapsayan bir siyasal yönetim şeklidir. Mamafih Şaylan, tam da bununla ilgili bir gerçekliğe, siyasetin ya da toplumdaki insanlar arasında vuku bulan iktidar ilişkilerinin temel kaynağı olarak çıkar dağıtım olgusuna vurgu yapmaktadır. Bu noktada, siyasal sistemlerin temel işlevi Şaylan için toplumdaki kaynakların bölüşümünü sağlamaktır. Bu yoruma göre temsili demokrasi, toplumdaki bütün yetişkin insanların seçim ve temsil ilkesinin işlerliği içinde siyasal iktidarın belirlenmesine katıldıkları ve böylece toplumdaki her yetişkin insanın oy vererek, bölüşümdeki konumunu daha iyiye getirmeye çalıştığı bir sistem olarak hayat bulmaktadır (Şaylan, 2009, s. 26-27).

Diğer bir demokrasi türü de “yarı doğrudan demokrasi”dir. Melez diyebileceğimiz demokrasinin bu özgün olmayan türü, temsili demokrasiyle doğrudan demokrasiyi bir bakıma sentezlemeye çalışan bir yönetim şeklidir. Temsili demokraside halk iktidarı bütünüyle temsilcilerine bıraktığı gibi yönetenlerin yeniden seçilmeme durumu hariç yönetilenler tarafından kontrol edilememektedir. Yarı doğrudan demokrasi ise halkın bir bakıma temsilcilerini bir takım araçlarla kontrol ettikleri ve de iktidarı bu araçlar sayesinde temsilciler ile paylaştıkları bir sistemdir. Halk, temsili demokrasi de olduğu gibi temsilcilerini seçmekte ancak önemli konularda, karar alma yetkisini bizzat kendisi üstlenmektedir. Halk bu yetkisini ise veto, referandum ve telif hakkı (inisiyatif alma) şeklindeki araçlarla kullanmaktadır. Veto; yönetenler

tarafından alınmış bir kararın, halkın istememesi halinde yasanın yayımını izleyen belirli bir zaman dilimi içinde anlamı sayıda dilekçe ile gerçekleştirilebilir. Referandum ise, temsilciler aracılığıyla hazırlanmış ve mecliste kabul edilmiş yasaların yürürlüğe girebilmesi için halk tarafından onaylanması demektir. Halk inisiyatifi de hükümet politikalarına doğrudan yön verebilmek için, anlamlı sayıda yurttaş tarafından imzalanmış dilekçeler ile bir takım değişiklikler yapılması veya herhangi bir yasa taslağının yasama meclislerine götürülmesi esasına dayanmaktadır (Çam, 1977, s. 153-154).

Bugün dünya ölçeğinde demokrasi noktasında en yaygın uygulamaların başında temsili demokrasi gelmektedir. Temsili demokrasi ise özellikle referandum uygulamalarını sürece dahil ederek daha etkin bir siyasal sistem oluşturma amacına yönelmiştir. Temsilin mahiyetini artırmak adına istisnalar dışarıda bırakılmak kaydıyla referandum aracılığıyla halkın önemli konulara katılımının sağlanmasına çalışılmaktadır. Ancak referandum uygulamasıyla ilgili olarak bir takım sorunlar söz konusudur. Referanduma konu edilen değişiklikler paket halinde kitlelere sunulduğunda toptan bir evet ya da hayır şeklinde iki seçeneğin söz konusu edilmesi olayın demokratik tarafını zedeler mahiyettedir. Ayrıca yaşadığımız çağın karmaşık yapısı ve yönetim konularında ortaya çıkan bilginin mahiyeti göz önünde tutulduğunda referandumun konusunu oluşturan değişiklikler hakkında halkın bilinç düzeyi ve bu kapsamda da manipülasyon olgusu devreye girebilmektedir. Aynı zamanda yol açtığı maliyetler ve günümüzde özellikle dış politikada hızlı karar alma ihtiyacına elverişli olmaması, referandum uygulamasına dönük haklı tartışmaları gündeme getirmektedir.

3. DEMOKRASİYE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER VE YENİ ARAYIŞLAR

Bugün geldiğimiz noktada demokrasi bir siyasal sistem olarak daha çok “temsili” bir niteliğe sahip olarak hayat bulmaktadır. Demokrasi halkın temsilciler aracılığıyla yönetime katılımını sağlayan bir rejim olmakla birlikte sadece halkın partiler ve onların aracılığıyla temsilcilerini seçtikleri bir yapı olmanın ötesinde bir takım değerler yumağını da zorunlu kılan bir sistemdir. Bu durum demokrasi üzerinden yaşanan tartışmaların yoğunlaşarak artmasına neden olmaktadır. Özellikle “temsili” ve “katılım” bağlamında demokrasi ağır bir takım eleştirilere maruz kaldığı gibi bu durum aynı zamanda yeni bazı arayışları ve sorgulamaları da beraberinde getirmektedir.

Bu nokta da özellikle son yıllarda katılım kavramı köklü bir biçimde eleştirilmekte ve temsili demokrasi bağlamında katılımın sosyo- ekonomik yapının bir takım özellikleri tarafından iyice sınırlandığı iddia edilmektedir. Ayrıca yaşanan çağ itibarıyla bölüşüm olgusunun giderek artan ölçekte küresel

mekanizmalara bağımlı hale gelmesi neticesinde ulusal/ulus devlet bağlamında temsili demokrasinin, en azından anlam ve işlevinin değiştiği/dönüştüğü yeni bir durumun söz konusu olduğu ileri sürülmektedir. Şaylan bu nokta da katılım kavramının kendi içinde bir paradoks barındırdığını özellikle gelişmiş toplumlarda seçimlere katılım oranlarının uzun dönemde sürekli değişme eğilimi göstermesinin de sözü edilen bu durumun göstergelerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Ona göre oy vermenin dışında vatandaş-bireyin siyasete nasıl katılacağı artık belli değildir. Vatandaş-bireyin işi, kültürel yaşamı ve eğlencesi dışında siyasal sürece katılmak için ne zamanı ne de gerekli kaynağı söz konusudur. Öte yandan küreselleşme sürecinin dünya ölçeğinde katılımı zorlaştırdığı, katılım ve etkileme yerine evrensel bir yönlendirmenin geçerli olmaya başladığına ilişkin iddialarda bu noktada dikkat çekici bir niteliktedir. Bu durum ise yirmi birinci yüzyılın eşliğinde, temsili demokrasinin bir kriz durumuyla karşı karşıya olduğuna dönük tartışmaları ve de demokrasinin idealize edilen bağlamının dışında bir yapıya sahip olduğu eleştirilerini gündeme getirmektedir (Şaylan, 2009, s. 26-27).

Keza yaşadığımız çağın karmaşıklık arz etmesi, uzmanlaşmanın her geçen gün yaygınlaşarak yönetim kavramının ciddi oranlarda bilgi ve yetenek gerektirmesi, demokrasi noktasında bir takım yılgınlıklara, kafa karışıklıklarına neden olmaktadır. Bu kapsamda Joseph A. Schumpeter'in modern demokrasilerde siyaset olgusunun bir meslek olduğunu ve siyasal sürecin bu mesleğin erbabı olan siyasetçiler arasındaki rekabetine dayandığını ileri süren görüşleri oldukça manidardır. Bu noktadan hareketle Schumpeter, demokrasinin halkın yönetimi anlamına gelmediğini, sadece halkın yönetenleri kabul etmek ya da reddetmek imkânına sahip olduğu bir yönetim biçimi olarak anlam kazandığını belirtmektedir. Bu şartlar altında demokrasi aslında siyasetçiler ve bürokratları (üst kademe kamu görevlileri) içine alan siyaset sınıfının yönetimini akla getirmektedir. Yapısal karmaşıklık ve teknolojik gelişmenin belirleyici unsur olduğu modern toplumlarda sıradan vatandaşın kamu düzenine dair ortaya koyacağı herhangi bir proje yoktur (Vergin, 2011, s. 133-134). Max Weber'in modern çağı ifade etmek için kullandığı ve bu kapsamda da Schumpeter'in ifade ettiği ussallaşma/rasyonelleşme anlayışı hayatın her alanında kendisini uzmanlaşmanın yaygınlaşması şeklinde ortaya koyduğu gibi bu durum siyaset alanını da kapsayan bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset niteliği gereği artık profesyonellerin kuşatabildiği ve hükmedebildiği bir alandır. Profesyonellerin egemen olduğu bu alanda yönetim bağlamında gerekli olan bilginin mahiyeti dikkate alındığında, sıradan vatandaşın ortaya koyacağı her türlü bilgi ya da yetenek şüphesiz karşılanacaktır.

Öte yandan değişimin oldukça yoğun yaşandığı bir dünyada hayatın her alanında entegrasyonun sağlanabilmesi adına kararların hız ve çabukluk

gerektirmesi vatandaşın istek ve beklentilerinin kısa ve etkin bir şekilde demokratik sistemlere entegre edilmesini zorlaştırmaktadır. Yönetim/iktidar noktasında hem temsilde adaletin sağlanması hem de temsilin etkinliğini artırmak ve katılım olgusunu işler hale getirme adına alınacak kararlar bir bakıma yönetimde istikrarın sağlanması hususunda sorunlara neden olabilmektedir. Kendi içsel dinamikleri göz önüne alındığında demokrasi “temsilde adalet”in sağlanması ve katılım olgusunun yaygınlaşması gibi iki ana vektörü gerekli hatta zorunlu kılsa da pratikte gerilimli bir süreç olarak işlemektedir. Buna bağlı olarak dünyadaki yaygın örneklerinden görüleceği gibi demokrasi uygulamaları, temsilde adaletten vaz geçme pahasına yönetimde istikrarın sağlanması şeklinde tecelli etmektedir. Bu durum ise demokrasinin gerçekte bir ideal olarak var olduğu reel politikte ise demokrasi adı altında biçimlenen siyasal yönetimlerin az sayıda insandan oluşan elit bir tabaka tarafından yönlendirildiği eleştirilerine neden olmaktadır.

Faaliyetlerinin niceliği ve niteliği artan ve aynı ölçüde karmaşıklaşan devlet mekanizmasında yönetim faaliyetlerinin giderek daha fazla uzmanlık gerektirmesi ve bu noktada toplumun aslında sınırlı sayıda olan ve diğerlerinden/toplumdan ayrılan yeteneklere sahip bir tabaka tarafından yönetildiği iddiaları ise akla, siyaset sosyoloji bağlamında seçkinci/elitist yaklaşımları getirmektedir. Vilfredo Pareto, Robert Michels, C.Wright Mills, Joseph A. Schumpeter ve Gaetano Mosca gibi elitist düşünürler, tüm toplumlarda var olan seçkin bir grubun, yani az sayıda elit bir kesimin, siyaset kurumunu yönlendirdiklerini ve toplumu yönettiklerini iddia etmektedirler. Söz konusu zevatin düşüncelerinin ortak kesim kümesi, “eşitsizlik” olgusunun tüm toplumsal ilişkilerin değişmez bir paradigması olduğu şeklindedir. Bu düşünürlere göre eşitsizlik olgusu toplumsal hayatta var olduğu sürece (-ki hep var olacaktır) demokrasi adı altında hayat bulan bütün siyasal sistemler bir aldatmaca ve yanılsamadan öteye gidemeyeceklerdir. Aslında demokrasi bu kabil düşünürler nezdinde bir yönüyle de erişilmesi çok da mümkün olmayan bir idealdir. Kısaca elitist düşünürlere göre, seçkinler ile kitleler arasındaki ayrımın evrenselliği söz konusudur; her toplumda seçkinler(yönetenler) ve kitle(yönetilenler) şeklinde iki katman vardır ve bu olgu toplumların bir bakıma değişmez kaderidir ve toplumsal bir yasadır (Vergin, 2011, s.122-123).

Bu ve benzeri argümanlar eşliğinde katılım ve temsil süreçlerinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle temsili demokrasi pek çok düşünür tarafından ciddi bir takım sorgulamalara tabi tutulmuştur. Beri yandan söz konusu kuşku ve eleştirilere paralel olarak son dönemde katılımcı demokrasi başlığı altında demokrasinin yeniden yorumlanması ve etkinliğinin artırılmasına dönük arayışlar da söz konusudur. Demokratik teori temelinde yaşanan tartışmalara paralel olarak geliştirilen katılımcı demokrasinin son dönemde birçok modeli

ortaya çıkmıştır. Radikal demokrasi, müzakereci demokrasi, güçlü demokrasi, diyolojik demokrasi, feminist demokrasi, genişlemeci demokrasi, yeşil(cı) demokrasi, kozmopolit demokrasi, yeni-doğrudan demokrasi, tanım skalasının/silsilesinin en çok bilinen modelleridir. Aslında bu kuramları bir birinden ayırt etmek oldukça güç olsa da bu kuramların temelde en büyük ortak paydası aktif siyasal yurttaşlığı yeniden kurgulamak istemeleridir. Tüm bu modeller bir bakıma cumhuriyet ve katılım noktasında yurttaş tipolojisini ideal ölçülerde yeniden kurgulayarak bu durumu normatif bir karaktere taşıma bağlamında benzerlikler taşımaktadır. Liberal temsili modelin eleştirisi üzerine bina edilen bu teoriler, liberal temsili demokrasinin mevcut, tanımlarını, kurumlarını ve unsurlarını hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle olan ilişkileri bağlamında yeniden kurgulamak istemişlerdir. Özellikle liberal demokratik söylem ve bu söylem üzerinden hayat bulan kurumlara dönük şüphe ve güvensizlik bu yeni teorilerin ortaya çıkma nedenidir (Tosun, 2005, s. 25). Bu teorilerin esas amacı, demokrasiye duyulan bu güvensizliği ortadan kaldırarak, demokrasiyi daha ileri bir perspektife taşımaktır.

Katılımcı demokrasi bağlamında ise iki farklı ucu temsil eden “radikal demokrasi” ve “müzakereci demokrasi”ye kısaca değinmek gerekirse, ilki açısından, Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau tarafından ortaya konulan “çekişmeci” (Agonistik) yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Çekişmeci yaklaşımın temel odak noktası kamusal yaşam “farklılıklar ve çatışma üzerine inşa edilmiştir” fikrine dayanır. Bu alanda yaşanan çatışma ve gerilimlerin müzakere süreciyle ortadan kalkmasının mümkün olmadığını iddia eden bu yaklaşım, aslında demokrasinin var olma nedeninin bizzat çatışma ve gerilim ile açıklamaya çalışmaktadır. Bu nedenle de farklı kimlikler arasında ortaya çıkabilecek bir uzlaşma ortamının bir bakıma çoğulculuğa dayalı ideal demokrasiyi yok edeceği varsayılmaktadır. Toplumsal dünyada yaşanan çatışma ve çelişki olgularının demokrasinin olmazsa olmaz koşulları olarak kabul eden model, bu durumu ortadan kaldırmaya dönük atılacak her adımın (her türlü uzlaşmanın) demokratik bir içerikte olmasının oldukça ötesinde değerlendirilebileceğine vurgu yapmaktadır (Mouffe, 2000, s. 310).

Çekişmeci model, yaşanan çağın odak noktasının kimlik siyaseti/savaşı üzerine bina edileceğini ve bu süreçte yapılması gereken temel şeyin ise kimlikler arasındaki ilişkileri düzenlemek ve çoğul bir kimlik siyaseti için gerekli olan unsurları belirlemek şeklinde ifade etmiştir. Bu doğrultuda, toplumsal ve siyasal alanda farklılıkların beraber yaşamasını ve var olmasını sağlayarak oldukça özgün bir kamusal alanın varlığını ima etmektedir. “Çekişmeci/agnostik demokrasi”, farklılıkları ortadan kaldıran ve aynılaşma üzerinden farklı kimlikleri tekipleştirmeye çalışan temsili liberal demokrasinin ortaya koyduğu çoğulculuk anlayışını reddetmekte; her türlü sınıfsal, ideolojik

ve kültürel isteklerin tek tipleştirilmeden kamusal alanda temsil edilmesini savunmaktadır (Özdemir, 2013, s. 83-84).

Katılımcı demokrasi kategorisinde ele alınması gereken yaklaşımlardan bir diğeri de “müzakereci demokrasi” yaklaşımıdır. Jürgen Habermas’ın öncülüğünde şekillenen bu yaklaşım, temsili liberal demokrasinin yaşadığı temel sorunlardan olan meşruiyet krizinin farklılıkları esas alan bir iletişim tarzı ile müzakere ve diyalog süreciyle ortadan kalkabileceğini savunmaktadır. Habermas, meşru demokratik bir yönetimin, sadece yasalarla ya da hukukun üstünlüğü gibi normlar üzerinden kendisini var edemeyeceğini vurgular. Bu noktada demokrasinin ideal ölçekte hayat bulabilmesi ve yaşadığı sorunları ortadan kaldırabilmesi adına aynı zamanda farklılıkların birbirleriyle diyalogunu sağlayacak bir müzakere ve iletişim sürecini hayata aksettirecek bir karar alma mekanizması geliştirmek zorunda olduğunu belirtir. (Habermas, 2010, s. 26-27-43-44). Çağımızın önde gelen düşünürlerinden olan Habermas, “kamusal alan” kavramını müzakere ve iletişime raptederek oldukça özgün bir tanıma ulaşır. Habermas, kamusal alanı her türlü farklı fikir ve düşüncenin kendisini rahat bir şekilde ifade edebileceği aynı zamanda bu farklı isteklerin, belli bir düzen dâhilinde kolektif bir şekilde tartışılabileceği söylemsel bir etkileşim alanı olarak görmektedir. Habermas, demokrasiyi sadece devlet-yurttaş ilişkisi olarak algılamamaktadır. O, kamusal alanı iletişim ve konuşma aracılığıyla siyasal katılımın sahnelendiği bir tiyatroya benzetir. Bu alan kavramsal olarak devletten ayrı bir içeriğe sahiptir (Sarıbay, 2000, s. 4). Bu kapsamda da demokrasi, Habermas için kamusal alan üzerinden hayatın her veçhesinde farklı kimliklerin eşit birer özne olarak kabul edildiği ve söz konusu bu kimliklerin kendi hayatlarını etkileyen kararlara doğrudan ve aktif bir şekilde katıldıkları, alınacak kararlar üzerinde ise her türlü iletişim, tartışma ve sorgulama yapabildikleri söylemsel bir süreç olarak anlaşılmaktadır.

Uzunca bir süre hakim siyasal paradigma olan temsili demokrasi kendine dönük beklentileri arzu edilen düzeyde karşılayamaması nedeniyle sorgulanmış ve bu arıza ve eksikliklerin telafisi yahut minimize edilmesi için “katılımcı demokrasi” bağlamı birçok yeni yaklaşım önerilmiştir. Katılımcılık olgusuna yeni bir soluk kazandıran bu modeller temsili demokrasiye yeni bir alan açmış ve yirmi birinci yüzyıl bağlamında insanoğlunun farklılaşan ihtiyaçlarına karşılık bir nebze olsun demokrasinin demokratikleşmesi adına bir takım katkılar sağlamıştır (Özdemir, 2013, s. 75). Ancak katılımcı demokrasi etrafında ortaya konan bütün bu yaklaşımların reel düzlemde nasıl karşılık bulacakları/buldukları oldukça tartışmalıdır. Örneğin reel düzlemde agnostik demokrasi açısından özellikle Ulus devlet ölçeğinde farklı kimliklerin nasıl temsil edilebileceği ya da katılımcı demokrasi bağlamında müzakere ortamının nasıl tesis edileceğine dair şüpheler söz konusudur. Bu durumda reel dünyada

bütün bu yeni teorilerin ortaya koymuş oldukları sistematüğın tam ve uygulanabilir bir stratejiye dönüşme potansiyelinin oldukça zor olacağına ilişkin iddiaları akla getirmektedir.

Neticede yirminci yüzyılın sonu ve yirmi birinci yüzyılın başlarında demokrasi bağlamında ortaya konulan eleştiriler ve yeni arayışlar dikkate alındığında Henry David Thoreau'nun bu konuda ortaya koymuş olduğu fikirlerin yeniden değerlendirilmesi anlamlı hale gelmiştir. Çünkü Thoreau, günümüzde demokrasi konusunda dile getirilen ya da ima edilen sorunları yıllar öncesinden gündeme getirmiş ve Amerikan siyasal sistemi üzerinden demokrasi uygulamalarını net bir şekilde eleştirmiştir.

4. HENRY DAVID THOREAU'NUN YAŞAMI VE GENEL FELSEFESİ

Henry David Thoreau Amerika Birleşik Devletlerinde 12 Temmuz 1817 günü Massachussets'in Concord kentinde doğmuş ve yaşamının büyük bir kısmını da burada geçirmiştir. 1837 yılında Harvard'daki öğrenimini tamamlayan Thoreau mezun olduktan sonra belli bir süre öğretmenlik yapmıştır. Öğrencilik yıllarında tanıştığı ve kendisini oldukça fazla etkileyen düşünür Ralph Waldo Emerson'un (1841-1843) bir süre asistanı gibi çalışan Thoreau, 1845 yılında Concord'un dışında bulunan Walden Gölü kıyısında bir kulübe inşa ederek burada modern yaşamdan uzak iki yıl geçirmiştir (Thoreau, 1963, s. 6). Bu süre zarfında sağlığında yayınlanmış olan "Walden" ve "A Week on the Concord and the Merrimack Rivers" adlı eserlerini yazmıştır. Amerika'da uygulanan kölelik uygulamalarını ve de köleliğe karşı savaşı John Brown'un verdiği savaşı desteklemek için yazdığı "A Plea for Captain Brown", "Martyrdom of Brown" ve "The Last Days Of John Brown" adlı denemeleri ve günlükleri ise ölümünden sonra yayınlanmıştır. Özellikle 1849 yılında yazdığı "Civil Disobedience" isimli makalesi yaşadığı dönemde olmasa da ölümünden sonra kendisine iyi bir ün kazandırdığı gibi dünya çapında da yankılar uyandırmıştır (Thoreau, 2014, s. 4).

Thoreau 6 Mayıs 1862 günü doğduğu yer olan Concord'da ölmüştür. Thoreau'nun "On the Relations of the Individual to the State / Resistance to Civil Government /Civil Disobedience" adlı makalesi ölümünden sonra Thoreau'nun tanınmasına ve dünya ölçeğinde sivil itaatsizlik olgusu bağlamında önemli bir figür olarak anılmasına neden olmuştur. Concord'dan birkaç kilometre uzaklıkta, kendi inşa ettiği kulübede yazar olarak geçirdiği yıllar esnasında, sivil itaatsizlik tartışmasının kavramsal temellerinin atılmasına neden olan olayları da Thoreau burada yaşamıştır. 1846 yılı Temmuz ayında seçim vergisini (poll tax) ödemediği gerekçesi ile bir günlüğüne nezarethanede tutulan

Thoreau bir aile üyesinin söz konusu cezayı ödemesi üzerine ertesi gün salıverilmiştir. Thoreau'nun sivil itaatsizlik noktasında yaşadığı tek eylemsel deneyim bu olaydır. 1848 yılında Concord'da verdiği bir konferansta bu eyleminin meşruluğunu ve kuramsal temellerini ortaya koymaya çalışan Thoreau'nun bu tebliği 1849'da "Aesthetic Paper" adlı dergide "Resistance to Civil Government" başlığıyla yayınlamasına rağmen çok fazla dikkat çekmemiştir (Thoreau & Gandhi, 2012: s. 27-35). Bu makale ile Thoreau sivil itaatsizliği ete ve kemiğe büründürmeye ve haksızlık karşısında bireylerin ne yapabilecekleri noktasında sivil itaatsizliği etkin bir araç olarak gündeme getirmeye çalışmıştır.

Thoreau, ölümünden sonra özellikle sivil itaatsizlik üzerine yazdığı makalesiyle ünlenmesine rağmen hem yaşadığı dönemde kölelikle ilgili düşünceleri bağlamında hem de Amerika'nın Meksika'ya karşı açmış olduğu savaşa karşı takındığı tavır noktasında farklı bir gözle değerlendirilmeyi hak etmektedir. Thoreau kendi yaşadığı çağ dikkate alındığında özellikle modernleşme, devlet, temsili demokrasi ve onun somut yansıması olan iktidar/hükümet kavramlarına karşı eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Thoreau hakkında fikirlerin çatallaşmasının temel sebebi de bu olmalıdır. Olumlu ya da olumsuz Thoreau hakkındaki peşin ve acele kararlar onun demokrasi hakkındaki görüşlerini bulanıklaştırarak anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Öyle bir dezenformasyon ve çarpıtma süreci yaşanmıştır ki Thoreau bazı düşünürler tarafından liberal demokrasiyi kutsayan bir demokrat gibi gösterilebilmiştir. Öte yandan yaşadığı çağ ve Amerika'da uygulanan demokratik sisteme dönük yönelttiği radikal eleştirileri farklı bir gözle değerlendiren ve bu kapsamda da Thoreau'yu demokrasi karşıtı cepheye yerleştiren çok sayıda düşünürün olduğu da bir vakıadır.

Thoreau'yu önemli kılan onun demokrasi taraftarlığı ve karşıtlığı noktasındaki duruş ve görüşleri değildir. Demokrasi gibi siyasal konular dahil onun en dikkate değer yönü, her düşünceyi, her eylemi üst bir ahlak anlayışına rapt etmesidir. "*Eğer ben boğulmakta olan bir adamın elindeki tahtayı çekip almışsam, bunu kendi boğulmam pahasına geri vermek zorundayım*" (Thoreau, 2007, s. 362) diyen Thoreau aslında bütün düşünce sistematüğini ve bu sistematüğün arkasında yatan temel unsurları net bir şekilde ortaya koymaktadır. Adalet kavramını temel bir prensip olarak kabul eden Thoreau, hangi koşulda olursa olsun haksızlığın ortağı olmamak şeklinde bir ahlaki bakış açısı geliştirmiştir. Haksızlıkların söz konusu olduğu durumlarda ise Thoreau, insan onuruna yakışan bir duruş sergilenmesi gerektiğini savunmuştur.

Önce insan(erdemli bir birey) olunması gerektiğini sonrasında uyruk/vatandaş olunabileceğini belirten Thoreau, ulus devletin harcını teşkil eden vatandaşlığı ve bu temelde yükselen demokrasiyi ahlak ilkesiyle mihenge

vurarak mevcut kabullerin sorgulanmasının önünü açmıştır. Mesela modern siyasal paradigmada bir muta (dogma) gibi görülen vatandaşlık(uyruklu) bir takım kabulleri zorunlu kıldığı gibi bu uyrukluğun mahiyeti de bir takım hakların ortadan kalkmasına ya da görmezden gelinmesine neden olabilir. Thoreau böylesi bir duruma maruz kalmamak adına insanlığı/vicdanı önceleyen bir bakış açısı geliştirmiştir. Thoreau'nun insanlık/vicdanilik felsefesinin temeli "doğal haklar" felsefesinin ta kendisidir. Yaşantısı boyunca da bu felsefeyle uyumlu bir tavır ortaya koymuştur. Köleliğe karşı olması, Meksika savaşını reddetmesi ve Walden gölünde devletin ona sunduğu imkânlardan uzakta yaşaması ve de vergi vermeği reddederek cezaevine atılması aslında hiçte tesadüfi değildir. Bu tercihlerin hepsi aslında Thoreau'nun benimsediği ahlak anlayışının bizzat kendi yaşamına aktarılmasının sonucudur.

Thoreau'nun bütün arayışı ve sorgulamaları daha adil bir yaşamın nasıl sağlanacağı üzerinedir. İdealize ettiği değerler bağlamında erdeme dayalı, adil, eşitlikçi ve özgürlükçü bir toplumsal sistem arayışı ise Thoreau'nun yaşamının özünü oluşturmaktadır. Komşuluk kavramına ayrı bir parantez açan Thoreau, devletinde bir noktada sorumlu bir komşu gibi davranmasını önermektedir.

Bütün bu veriler değerlendirildiğinde Thoreau, adalet kavramını kendisine prensip olarak seçmiştir. Yaşadığı dönemde karşılaştığı haksızlıklara karşı üst bir adalet anlayışıyla cevap vermiştir. İktidar, hükümet, demokrasi, savaş, daimi ordu, ayrımcılık, modernitenin ortaya koymuş olduğu ilkeler ve bunun karşılığında insanın ödediği bedellere karşı Thoreau, adaleti ve insan olarak hak edilen insan onuruna yakışan bir anlayışı benimsemiştir. Haksızlıklar karşısında direnmenin meşruluğunu ise her fırsatta dile getirmiştir.

5. H.D. THOREAU'NUN DEMOKRASİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Her ne kadar Thoreau üzerine yazan düşünürler Thoreau'yu farklı şekillerde kategorize etseler de bu çalışma, Thoreau'nun genelde demokrasi özel de ise temsili demokrasi bağlamında ortaya koyduğu fikirleri değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bazı düşünürler Thoreau'nun demokrasi taraftarı olduğunu ve demokrasinin kendi içsel dinamiklerinden kaynaklanan bir takım sorunları ortaya koyduğunu ve demokrasinin daha işler bir hale gelebilmesi adına eleştiriler yönelttiğini ifade etmektedir. Bu düşüncenin karşısında olanlar ise Thoreau'nun tam tersine, demokrasinin temel dinamiklerini sorgulamasının demokrasiyi daha meşru bir zemine taşımaktan ziyade bizzat genelde demokrasiyi özel de ise temsili demokrasiyi reddeden bir içeriğe sahip olduğunu belirtir. Aslında iki yaklaşımda kendi içinde tutarlı ve mantıklı bir bütünlük göstermektedir. Bu durum Thoreau'ya dönük beklentilerin yansımalarının sonucu olarak bu tür farklı algılama süreçlerinin yaşanmasına

neden olmaktadır. Onu hem bir demokrat hem de demokrasi karşıtı bir anarşist olarak algılamanın haklı nedenleri vardır.

Bu kapsamda Thoreau'nun genel fikirleri değerlendirildiğinde Nancy Rosenbulm, George Katep, Brian Walker gibi düşünürler Thoreau'nun fikirlerinin liberal demokrasiyle bağdaşır bir mahiyette olduğunu ve modern temsili demokrasi ideallerini barındırdığını ifade ederken onu liberal demokrasinin eksiklerini ortaya çıkarmaya çalışan liberal bir söylemi ön gören bir düşünür olarak ifade etmeye çalışmıştır. Leigh Kathryn Jengo gibi düşünürler ise Thoreau'nun demokrasiye yönelik eleştirilerinin bütüncül bir karakter taşıdığını aslında onun demokrasi taraftarı olmak bir tarafa zihinsel olarak demokrasinin yapısal durumunun bizzat bir takım haksızlıkları ürettiğini ve bu nedenle de onun liberal bir düşünür olmak yerine anarşizme daha yakın durduğunu belirtir. Jengo, Thoreau'nun demokrasiyi bireysel bir takım hakları ve özgürlükleri ortadan kaldıran bir içeriye sahip bir sitem olarak algıladığını savunmaktadır (Jengo, 2011, s. 98-119).

Neticede Thoreau hakkında söylenenler ideolojik iki farklı bakış açısını yansıtsa da önemli olan Thoreau'nun demokrasi hakkında ne söylediğidir. Thoreau'nun ölümünden sonra ün kazanmasına ve dünya çapında tanınmasına vesile olan "Haksız Yönetime Karşı/Sivil İtaatsizlik" adlı denemesinin ilk giriş cümlelerinde iktidar ve hükümet kavramlarına yüklediği anlam aslında Thoreau'nun siyasal sistemler bağlamında fikirlerinin anlaşılmasını sağlar mahiyettedir. Thoreau, (2013, s. 29-30) iktidar, hükümet ve otorite gibi kavramlara her şeyden önce şüpheyle yaklaşır. Bu durumu ise şu şekilde açıklar:

"En iyi hükümet, en az yöneten hükümettir parolasını kendime düstur edindim. Bu amaca ulaşmak üzere daha hızlı ve daha sistemli çaba gösterilmesi beni çok mutlu eder. Böyle bir adımın atılması, gerçekleşeceğine inandığım, ikinci adımın atılmasını da sağlayacaktır: "En iyi hükümet, hiç yönetmeyen hükümettir." Eğer insanlar olgunlaşırsa, bir gün sahip olunacak hükümet böyle bir hükümet olacaktır. Bir hükümet en iyi durumda yararlı bir araçtır; ancak hükümetlerin çoğunluğu daima –zaman zaman da hepsi- lüzumsuzdur. Daimi orduya yönelik ciddi ve de kabul edilebilir birçok itiraz sonuç olarak daimi hükümete karşı da yöneltilebilir. Daimi ordu daimi hükümetin bir kolundan başka bir şey değildir. Halkın isteklerini yerine getirmesi için seçtiği bir hükümet, halkın herhangi bir şekilde müdahalesine fırsat kalmadan kolayca kötüye kullanılabilir. Bunun en iyi tanığı bugün Meksika'da yapılan savaştır. Az sayıda insan grubu, daimi hükümeti, halkın baştan desteklemeyeceği bir davanın aracı olarak kullanıyor."

Yukarıdaki satırlar incelediğinde Thoreau, hükümet ve iktidar kavramları bağlamında hem bir özlemi dile getirmekte hem de gerçeklik bağlamında bir takım yapısal eleştiriler ortaya koymaktadır. Aslında burada iki farklı durum söz konusudur. Bunlardan ilki Thoreau'nun iktidar kavramına dönük yaptığı eleştirilerdir. İkincisi ise temsili demokrasinin açmazlarına dönük yapılan yapısal sorgulamalardır.

Thoreau, iktidarın en iyi durumda yararlı bir araç olabilme ihtimalini ortaya koymakla birlikte, böylesi bir durumun aslında söz konusu olmadığını ifade etmektedir. Hükümet/iktidar denen aygıt aslında Thoreau'nun zihninde oturmuş bir gerçekliğe sahip değildir. Böyle bir aygıtın var olma sebebi sadece insanlara yardım etmektir. Lakin yaşantısal olarak fark ettiği şey böyle bir ihtimalin olmadığıdır. Bir özlem olarak insanların olgunlaşmaları durumunda aslında böyle bir yapının da ortadan kalkacağına dair bir inanç söz konusudur. Bu durum bize Thoreau'nun anarşizmin genel anlamda ortaya koyduğu otoritesiz bir toplum iddiasını çağrıştırmaya niteliktedir. İnsanların olgunlaşmaları ve bir birlerine karşı insani ve sorumlu tavırlar takınmaları durumunda otorite denen aygıtta ihtiyaç duyulmayacağına dair bir anlayışı yansıtır.

Yine bu cümleler üzerinden hareket edecek olursak Thoreau bizim karşımıza temsili demokrasinin özellikle temsil bağlamında ciddi problemlere neden olabilecek bir yönetim tarzı olduğunu Meksika savaşı örneğiyle açıklamaya çalışır. Halkın kendisini yönetmek için seçtiği bir yönetimin, halkın isteklerini dikkate almadan farklı tutumlar takınabileceğini belirten Thoreau, az sayıdaki insanın çoğunluğun kararlarının üstünde bir tavır benimseyebileceğini gözler önüne sermektedir. Bu durum aynı zamanda elitist kuramları ve bu kuramların demokrasiye karşı takındığı tavrı hatırlatmaktadır. Bu eleştiriler aslında sadece mevcut andaki uygulamalara dönük bir eleştiri olmaktan ziyade temsili demokrasi bağlamında temsilin mahiyeti ve işlerliğine dönük eleştirileri de içermektedir. Bu cümleler aynı zamanda Thoreau'ya dönük ideolojik olarak var olan farklı bakış açılarının da temel nedenidir.

Plea Captain Brown adlı denemesinde de Thoreau temsili demokrasi bağlamında eleştirilerini daha da sertleştirerek mevcut andaki temsili hükümete oldukça ağır ithamlarda bulunur. Temsili hükümeti toplumun kalbi ve zihni melekelerini temsil etmeyen bir canavar gibi beyni ve kalbi olmayan yarısı insan yarısı öküz ya da kaplan olan bir varlığa benzetir. Bunun gibi bir hükümet tarafından yapılan iyi bir şey olmadığını ve tarihsel süreçte birçok kahramanın da bu yapının kökleriyle savaştığını belirtir. İnanıldığı hükümetin toprakları üzerinde adaletsizliği değil de adaleti kuran bir güç olabileceğini belirten Thoreau kendi topraklarındaki bütün cesur ve adil insanların düşmanı olan ve bunlara baskı yapanların arkasında duran bir hükümetin üzerine düşünmenin bir anlamı olmayacağını vurgular. Hükümetin ironik olarak Hıristiyan gibi

davrandığını ve her gün bir milyon Mesih'i çarmıha (işkence eden) gerdiğini belirten Thoreau Amerika'nın 4 milyon kölesi olan bir esir kafilesine benzediğini ve hükümetinde bu durumu muhafaza etmeye kararlı olduğunu belirtir (Thoreau, 1866, s. 171-172).

Temsili hükümetin insanları nasıl kandırdığını ve onları nasıl aldatıldığını ise Thoreau (2013, s. 30-31) şu şekilde açıklar:

“Yani hükümetler bize insanların nasıl kolaylıkla aldatılabileceğini, hatta –tabii ki kendi çıkarları için- kendi kendilerini bile nasıl aldatılabileceklerinin örneğini sunuyorlar. (...)Hükümet insanların birbirlerini rahat bırakmalarını sağlayabilecek bir araçtır ve yararlılığı belirtildiği gibi, yönetilenleri rahat bıraktığı ölçüde artar. Peki, gerçekte durum nasıldır? (...) Ben her koşul altında hükümetin her türüne karşı çıkan insanların ağzıyla değil, somut konuşmak istiyorum. Hemen şimdi daha iyi bir hükümet istiyorum. Herkes ne tür bir hükümete saygı duyabileceğini söylemelidir. Bu, öyle bir hükümete ulaşmanın ilk adımını oluşturacaktır.”

Bu cümlelerden ve satır araları okumalarından Thoreau'nun “hükümet”/ “siyasi otorite” kavramını tümüyle inkâr etmediği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Hükümet ya da iktidar için iki görev tanımlayan Thoreau bunlardan ilkinin insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde düzeni sağlamak ikincisinin ise yönetilenleri rahatsız etmemek olduğunu belirtir. Özgürlükçü bir tavır benimseyen Thoreau'nun, alıntı yapılan ifadelerinde iktidarın hayatın her alanına nüfuz ettiği ya da nüfuz etmek istediği bir çağda gücün alanını sınırlandırmaya vurgu yaparak onun başka bir hüviyete bürünmesini engellemek istediği sezilmektedir. Ayrıca bir manifesto ortaya koymuşçasına çarpıcı şekilde sarf ettiği cümleler ideal bir yönetim arayışını da yansıtır mahiyettedir. Onun idealize ettiği formül tek cümlede özetlenebilir: Bütün yönetilenlerin onayını/rızasını almış bir hükümet. Bu da hem katılım hem de iktidar ve birey bağlamında ideal bir yönetim arayışının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Thoreau'nun ideal bir yönetim arzusunun doğal sonucu olarak da yorumlayabiliriz. Temsilin mahiyetini artırmak adına insanların görüşlerinin alınması ve daha ideal bir temsil kurumunun oluşmasına Thoreau'nun bir itirazı yoktur. Fakat esas odaklandığı nokta reel düzlemde temsili demokrasinin yapısal bağlamı itibarıyla insanları aldatan bir format üzerinden kendisini var ettiridir.

Aslında Thoreau'nun dile getirdiği, demokrasiyi daha adil bir düzene taşıma düşüncesi bir, bir buçuk asır sonra kendisini “katılımcı demokrasi” adı altında farklı isimlerle, varyantlarla gündeme gelmiştir. Bilindiği gibi katılımcı

demokrasinin ana fikri, katılım olgusunun yaygınlaştırılması, demokrasinin alanının genişletilmesi üzerinedir. Katılımcı demokrasi adında ortaya çıkan bütün yeni yaklaşımların temel odak noktaları katılım ilkesine yaygınlık kazandırarak herkesi içine alan bütün fikirlerin temsil edildiği ve katılımın sağlandığı ideal bir demokrasi anlayışını hayata aksettirmektir. Thoreau da bir noktada böyle bir özlemi hayata aksettirmek adına iktidar ve hükümet kavramlarını sorgulamaktadır. Net bir çözüm sunmasa da katılım ve temsil bağlamında temsili demokrasinin yaşadığı yapısal sorunlara dikkat çekmek istediği anlaşılmaktadır. Buna göre Thoreau'nun fikir düzlemi ve eylem planı, onunla ilgili olarak demokratik anlayışları/arayışları öncelediği şeklindeki yorumlara haklılık kazandırmaktadır.

Thoreau'nun adalet anlayışı, kendisini, demokrasi kavramının ikizi gibi kabul edilen ya da takdim edilen çoğunluk yönetimine karşı eleştirel bir duruş geliştirmeye itmiştir. Bu noktada hem çoğunluğun yönetme hakkının meşruiyetinin nereden geldiğini sorgulamış hem de çoğunluğun yanılabilme ihtimaline dikkat çekmek istemiştir. Thoreau bireylerle hükümetin karşı karşıya geldiği anlarda bireylerin haklı olabilme ihtimalini gözler önüne sermiştir (Thoreau, 1866, s. 178-179). İktidarın halkın elinde olduğu, bir çoğunluk yönetiminin var olabilmesinin ve iktidarda kalabilmesinin esas nedeninin ise çoğunluğun doğruyu yapması ya da azınlığa karşı adil olmasından değil de basitçe fiziki olarak en güçlü olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu durumu eleştirerek, sadece çoğunluğun mutlak egemen olduğu bir hükümetin adil olamayacağını vurgulamış, doğrunun ve yanlısın ne olduğuna çoğunluğun değil de vicdanın karar verdiği bir hükümet sisteminin olup olamayacağına dönük bir soru yönelmiştir. Vicdanın karar verici ya da belirleyici olduğu bir yönetimde ise çoğunluğa sadece yararlılık kuralının geçerli olduğu alanlarda karar hakkı verilebileceğini savunmuştur (Thoreau, 2013, s. 31). Anlaşılabileceği üzere Thoreau çoğunluğun demokratik bağlamda temsil yetkisine tek başına sahip olsa dahi, bu yönetim tarzının doğru ve adil olduğu anlamına gelmediğini, karar verme noktasında karar vericilerin çoğunluk ve onun temsilcileri yerine vicdanın belirleyici olduğu bir yönetim anlayışının gerekli olduğunu iddia etmiştir. Vicdanların yönetime nasıl katılacağını ya da vicdan üzerinden yönetimin nasıl kurgulanacağına ilişkin bilgiler vermese de demokrasi bağlamında geçerli olan seçim ve onun sonucunda ortaya çıkan çoğunluğun egemenliğine karşı kısaca şüpheyle yaklaşmıştır.

Bu durum aslında katılımcı demokrasi bağlamında gündeme getirilen düşüncelerin bir bakıma öncellenmesi anlamını taşımaktadır. Çünkü Thoreau, "çoğunluk yönetimi" ilkesiyle uygulanan demokrasinin; adalet, temsil, katılım, eşitlik, vicdan, farklılık ve farkındalık gibi kavramlarla tam anlamıyla mütakabiliyet(karşılıklılık, uyuşma) göstermediğini belirtmektedir. Katılımcı

demokrasi olarak ortaya çıkan bütün teoriler temsili demokrasiyi daha demokratik bir düzeye taşımak ve bireysel olan farklılıkların temsil kabiliyetini artıracak daha adil bir demokrasi yapısı inşa etmek istemektedirler.

Ahlaki olarak yurttaşların vicdanlarını kısa süreliğine olsa dahi yasa koyucuya devredip devretmemelerinin gerekliliğini sorgulayan Thoreau, eğer böyle bir devir gerekliyse her insanın neden bir vicdanı olduğunu gündeme getirmiştir. Bu noktada önce insan, daha sonra uyruk olunabileceğini ve yasaya değil de adalete saygının esas alınmasının gerektiğini vurgulayan Thoreau, üstlenmeye hakkı olan tek sorumluluğun ise her zaman doğru olduğunu düşündüğü şeyi yapmak olduğunu belirtmiştir. Thoreau, kitlelerin vicdanı olmadığını ancak vicdanlı insanların oluşturduğu bir topluluğun vicdanlı bir topluluk olabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca yasaların insanları daha adil bir hale getirmediği gibi yasalara duyulan saygı nedeniyle, iyi niyetli birçok insanın da adaletsizliğe alet olduklarını iddia etmiştir (Thoreau, 1963, s. 12).

Demokrasi bağlamında yaşadığı anda temsilin mantığına ve de çoğunluğun yönetimine karşı eleştiriler getiren Thoreau iki kavramı temel prensip olarak benimser: Vicdan ve adalet. Aynı zamanda yasa ve adalet kavramı arasındaki farklılıklara dikkat çekmekle, yasaların, sırf yasa olmaları dolayısıyla, insanları daha adil yapmadıkları tezine ulaşır. Bu durumda bize temsili demokrasinin temel saç ayaklarından olan yasama ve yürütme ilişkilerinde ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel sorunları hatırlatmaktadır. Demokrasilerde yasaları yapan ve uygulayanlar ekseriya çoğunluğun temsilcisi olduğu için azınlığın hakları konusunda ister istemez bir tehdit algısı doğacaktır. Thoreau'nun kuramsal/teorik olarak demokrasinin temel ilkelerine karşı duyduğu derin şüphenin çıkış noktası "çoğunluğun yönetimi" ilkesinin giderek bireysel vicdanı yok edecek şekilde sorgusuz bir uygulama şeklini almış olmasıdır.

Yaşadığı çağda Amerika'yı sahte bir kanun fabrikası ve bir köle ülkesine benzeten Thoreau yasaları ve yasa yapıcıların meşruiyetini sorgulamaya çalışır. Çok basit bir meraktan yola çıkarak "yasaların yasa yapıcılar tarafından basitçe yapıldığı için mi, yoksa yasa yapıcılarından ziyade çok sayıda iyi insan tarafından ilan edildiği için mi uygulandığını" anlamaya çalışır. Bu nokta da uygulamada olan yasalardan kaynaklanan haksızlıkları gözler önüne seren Thoreau, bir insanın iyi doğasının onaylamadığı bir işi yapmak için her hangi bir zorunluluğun olup olmadığını ve de yasa yapıcıların niyetinin iyi insanları asmak mı olduğunu sorgulamış, bunun neticesinde böyle bir mantıktan neşet eden(çıkan) bir hukuktan özgür insanlar için hiçbir şey umulmayacağı sonucuna ulaşmıştır (Thoreau, 1866, s. 178-179).

Amerika'da Kongre'de halkı temsil edecek kişilerin ya da başkanın

belirlenme sürecinin de sorunlu olduğunu belirten Thoreau, alınan kararlarda olduğu gibi aynı zamanda aday belirleme sürecinde de aslında bireylerin/seçmenlerin bir dahlinin olmadığını bireylerin sadece belirlenen adayı onaylandıklarını ifade etmiştir. Bu onay sürecinin eleştirel ve adil bir mantıkla değil de sorumsuz bir şekilde farklı bir takım saiklerle yapıldığını belirten Thoreau, aslında seçmenin bu tavrının tamamen bencil bir takım amaçlarla ve bu amaçlar doğrultusunda da kendince gerekçelendirilen bir takım meşru atıflarla belirlendiğini savunmuştur (Thoreau, 2013, s. 36). Bu durum daha önce de sözü edilen, demokrasinin halkın kendi kendisini yönetmekten ziyade, kendisini yönetmesi için belirlenen bir takım adayları seçtiği elitist uygulamaların gerçekte egemen olduğu düşüncesini pekiştirmektedir. Ayrıca demokrasilerde yönetim işlerini üstleneceklerin belirlenmesi hususuna dönük kuşku ve de demokrasi bağlamında insanların tercihlerini belirleyen şeyin daha adil ya da daha demokratik tercihler yerine bencil bir takım istekler olarak hayat bulması Thoreau bağlamında politika/siyaset olgusunu tartışmalı kılmaktadır.

Bu nedenle Thoreau politikaya şüpheyle yaklaşmış ve politikanın ahlaki olmadığını fakat insanoğlunun bu durumu kolay kolay öğrenemeyeceğini belirtmiştir. İnsanların sadece önlerine konan adaylardan birini seçtiğini, seçilen bu insanların da ışıği/adaleti temsil etmek gibi bir kaygılarının olmadığını ifade etmiştir. İnsanlık için aslında aranan temel prensip ne çoğunluğun kararı ne de anayasadan daha yüksek bir hukuku tanıyan bir politika değil de dürüstlüktür. Bu nedenle Thoreau için önemli olan oy vermek değildir. Önemli olan her sabah sokağa nasıl bir adam bıraktığınızdır (Thoreau, 1866, s. 111).

Thoreau bu noktada sıradan vatandaşın kendisine vatandaşlık hakkı olarak verilen oyu kullanırken bunun sonuçlarını çok da umursamadığını dolayısıyla temsili demokrasi olarak uygulanan seçim sürecinin bir oyuna/kumara benzediğini ifade eder. Bütün seçimlerin satranç ya da tavla gibi hafif ahlaki esintisi olan bir oyun olduğunu aynı zamanda bu oyunda bahis de bulunduğunu belirtir. Fakat seçmen bahse herhangi bir şey koymaz. Sandık başında oy'unu kendince doğru bildiği şekilde kullanır. Seçmenin amacı haklının galip gelmesi değildir. Seçmen bu durumu çoğunluğa bırakmaya razıdır. Aslında seçmenin tavrı usullerin ötesine geçmez. Adalet ya da haklıdan yana oy kullanmak onu çokta da ilgilendirmez. Bu kabil umarsızlıkları eleştiren Thoreau, akıllı bir insanın adaletin gerçekleşmesini ne çoğunluğa ne de tesadüflere bırakmayacağını çünkü kitlelerin davranışlarında erdemin etkisinin oldukça sınırlı olduğunu belirtir (Thoreau, 1963, s. 19). Amerika'yı kastederek ülkedeki insanların çoğunluğunun ilkeli olmadığını belirten Thoreau, bu ülke insanların oy verirken ve kongreye temsilci gönderirken, ne insani niyet taşıdığına, ne de adalet kaygısıyla hareket ettiğine dikkat çeker. İnsanlar

kamçılanırken ve özgürlük aşkı için asılırken çoğunluğu ilgilendiren tek şey altın, taş, ağaç ve demirin kötü idaresidir (Thoreau, 1866, s. 108).

Yine önce insan olmak mı yoksa yurttaş olmak mı sorusuna karşı verdiği cevapta insanlığı seçen Thoreau bir takım gerçeklere dikkat çekmek istemiştir. Çünkü yurttaşlığın mahiyeti ait olunan toplumun ya da sistemin doğrularına göre belirleneceği için bu durumda insani olan noktasında problemleri gündeme getirecektir. “Ben” ve “öteki” noktasında ortaya konacak tavır adil bir anlayıştan öte yurttaşın sahip olduğu kimliğe göre değişecektir (Çiçek & Aydın, 2018, s. 85). Bu durumdan hareketle Thoreau, devletin kendiyile paralel bir kimlik arzu ettiği tezine ulaşmaktadır. Çünkü ona göre insanların büyük bir kısmı, devlete insan olarak hizmet etmek yerine bir makine gibi hizmet etmektedirler. Devletin var olmasını sağlayan bu insanlar, genelde ne herhangi bir yargıda bulunur ne de ahlaki bir duyguyu ifade ederler. Bir bakıma bunlar kendilerini ağaç veya taş seviyesine indirdikleri için Thoreau’nun nazarında bir kukladan, şekilsiz bir bez yığınınından fazla saygıya da hak etmezler. Dolayısıyla da atlar ve köpeklerle aynı değerdendirler. Gel gör ki bu tür insanlar geleneksel olarak devlet ve sistem tarafından iyi yurttaşlar olarak değerlendirilir. Sadece az sayıda insan devlete vicdanlarıyla hizmet eder. Ancak bu insanlarda vicdanlarının sesini dinledikleri için birçok konuda devlete karşı çıkarlar. Bu nedenle de devletten genellikle düşman muamelesi görürler (Thoreau, 2013, s. 32-33).

Eğer özel insanlar hükümetin görevlerini yerine getirmeye zorlarsa, adaleti dağıtmak ve zayıfları korumak için ondan sonra hükümet sadece kiralık bir adam ya da kâtip gibi hizmetçi ve tarafsız hizmetleri gerçekleştirecektir. (Thoreau, 1866, s. 172). Ancak bu tür insanların sayısı az olduğu için sorunları düzeltemediklerini belirten Thoreau, geri kalan çoğunluğun da sorumlu davranacak yeterliğe sahip olmadığını, kölelik ve savaş durumlarında ortaya çıkan tablonun ise bunu kanıtlar mahiyette olduğunu belirtir. İlke olarak kölelik ve savaşa karşı olmalarına rağmen bu tür insanların gerçekte takındıkları tavır oldukça farklıdır. Onların nezdinde özgürlük sorunu ilke olarak önemli görünse de yaşantı noktasında ikincil bir konumdadır. Bazen bu insanlar tereddütte düşüp kederlenebildikleri gibi vicdanlarını rahatlatmak için arada bir dilekçeler imzalayabilirler. Ancak gerçekte hiçbir ciddi adım atmayan bu insanların yaptıkları tek şey sadece seçimlerde oy vermektir (Thoreau, 2013, s. 35).

Bütün bu atıflar dikkate alındığında Thoreau’nun son dönemlerde demokrasi ve katılım bağlamında dile getirilen sorunlara çok önceden işaret ettiği anlaşılacaktır. Demokrasinin geleceği açısından sıradan vatandaşın tavrı ve siyasal sürece katılım noktasında çıkan tablo son derece düşündürücü sayılmalıdır. Thoreau’nun da vurguladığı gibi sıradan yurttaşın en büyük

önceliği kendisidir. Öteki konusunda gerçekleşen haksızlıklar ya da demokrasiden kaynaklanan yanlışlar için kılımı bile kıpırdatmaya istekli değildir. Basit yakınmalar, kınamalar veyahut takip bile edilmeyen dilekçeler, geniş halk kitlelerinin demokratik tavır olarak ortaya koyacağı tavrın özeti gibidir. Belki bu da bizi Schumpeter'e kadar götürebilir. Demokrasi sadece uzmanlar/siyaset sınıfının kendi aralarındaki rekabetine dayanan bir sistem olarak algılandığında sıradan vatandaşın yapacağı tek şey önüne konulan alternatiflerden birisi hakkında tercihte bulunmaktan başka bir şey değildir. Öte yandan olayın esasını oluşturan uzmanlar/siyaset sınıfı ise mümkün olduğunca sıradan vatandaş karar alma sürecinin dışında tutmanın kendilerine sağlayacağı avantajın farkındadır. Aslında iki tarafın da karşılıklı beslendiği bir durum söz konusudur. Sıradan vatandaş alınacak kararlardan ne derece uzak olursa ortaya çıkacak sonuçlardan da vicdani olarak o derece uzak olmanın konforunu yaşayacaktır. Uzmanlar/siyaset sınıfı ise bir şekilde kendi bildiklerini hayata aksettirmenin kolaylığını doyasıya yaşama hüviyetine sahip olacaktırlar. Çünkü temsili demokraside muhtemel olumsuz sonuçlar için risk uzmanlara/siyaset sınıfına aittir ve bir sonraki seçimde bu riskin artı ya da eksi kazanımlarını ya da kayıplarını bir şekilde ödemek zorundadırlar. Ancak aradaki haksızlıklar ve bunların doğuracağı mağduriyetler ise sistemin insafına bırakılmış gibidir.

Thoreau'nun demokrasiye yönelik eleştirel tutumunun arkasında yatan en önemli neden anlaşılacağı üzere sahip olduğu ya da benimsediği yüksek ahlaki duyarlılıktır. Bu duyarlılık demokrasi bağlamında bir takım ön kabullerin ötesinde bir takım değerleri zorunlu kılan bir bütünsel forma ihtiyaç duyulduğunu akla getirmektedir. Demokrasi ve siyasal tercih bağlamında insanların erdemli ve sorumlu davranmalarının insani bir zorunluluk olmasına rağmen insanların büyük bir çoğunluğunun böyle bir ahlaki duyguya sahip olmadığı gerçeğini gözler önüne serilmektedir. Yine insanların ikiyüzlülüğünü de vurgulayan Thoreau, insanın kendi dışında olan haksızlıklara karşı takındığı tavrı acı bir şekilde eleştirmektedir._

Kendisinin bile severek boyun eğebileceği bir devlet otoritesinin saf biçimiyle olmadığını belirten Thoreau, adil bir devletin her durumda yönetilenlerin vekâletini ve onayını alması gerektiğini belirtir. Bir hükümetin kendi şahsı ve mülkiyeti üzerinde mutlak olarak değil ancak kendisinin izin verdiği ölçüde hak sahibi olacağını ifade eder. Bu kapsamda mutlak monarşiden sınırlı monarşiye geçişi bireye saygı noktasında atılmış ileri bir adım olarak kabul etmekle birlikte demokrasinin muhtemel en ideal yönetim biçimi olup olmadığını sorgulayarak insan haklarına dönük kazanımların geliştirilmesi noktasında daha ileri adımlar atmanın mümkün olup olmadığını anlamaya çalışır.

Thoreau, kendi gücünün ve otoritesinin kaynağı olarak bireyi bağımsız

bir güç olarak merkezine yerleştirmedeği müddetçe hiçbir zaman gerçek manada özgür ve aydınlatılmış bir devletten bahsedilemeyeceğini belirtir. Bu meyanda hayal ettiği ideal devletin bütün insanlara adaletli davranan aynı zamanda bireye saygıyı esas alan ve bir komşu muamelesini layık gören bir yapı olması gerektiğine vurgu yapar. Böyle bir devletin ise insanlık ve komşuluk görevlerini yerine getirdiği müddetçe kendisine mesafeli ve soğuk duran bireyleri sorun olarak görmeyeceğini ifade eder. Ancak hayalini kurduğu bu tür bir devleti ise henüz hiçbir yerde görmediğini belirtir (Thoreau, 1963, s. 48).

Öte yandan reel olarak bir hükümetin kabullenemeyeceği en büyük saldırının kendi otoritesinin bilinçli ve aktif bir biçimde reddedilmesi olduğunu vurgulayan Thoreau bu konu da verilen cezaların ölçsüzlüğünün bu durumu kanıtlar mahiyette olduğunu belirtir. Hükümet olgusunu bir makineye benzeten Thoreau, makinenin ataletinden kaynaklanan bir haksızlığın zamanla ortadan kalkabileceğini ancak eğer haksızlık makinenin parçalarından ya da bizzat kendisinden kaynaklanıyorsa o zaman tavrın farklı olması gerektiğini vurgular. Yasa bireyi zorunlu olarak başkasına yönelik haksızlığın aracı durumuna düşürüyorsa o zaman yasanın çığnemesi gerektiğini belirten Thoreau, haksızlık karşısında bireyin yaşamını makineyi durdurmak için kullanması lüzumuna ve insan yaşamında temel ölçünün kendi tabiriyle “lanetlediği kötülüğün aracı olmamak” şeklinde belirlenmesi gerekliliğine dikkat çeker (Thoreau, 2013, s. 39).

Neticede Thoreau'nun demokrasiye ilişkin düşünceleri demokratik sistemin basit bir eleştirisi olmanın oldukça ötesinde bir anlama sahiptir. Thoreau, temsil mekanizmasından kaynaklanan sorunların o günün güncel yönlerini aştığını, bunun kök nedeninin bir takım yapısal sorunlardan kaynaklandığını gözler önüne sermek istemiştir. Yasama faaliyetinde bulunanların birçok konuda temsil ettiklerinin istek ve beklentilerini yasa yapımına yansıtmadıklarını net bir şekilde ortaya koymuştur.

Yurttaşın temsilcisi olduğunu iddia edenlerle yurttaşın tercihleri arasında ciddi farklılıklar olduğunu/olabileceğinin altını çizmiştir. Temsil edenle temsil edilen arasında hem yaşantı hem de düşünce noktasında simetrik bir ilişkinin olmadığını göstermeye çalışan Thoreau, bu kabil düşünceleriyle liberal demokrasiyi güncellemek isteyen bir anlayışın oldukça ötesine geçmiş sayılır. Kısaca onun düşünce ve eylem pratiklerinde temsili demokrasiyi doğrulamak yerine ona yeni bir soluk kazandırmak için bu mantığa ve onun işleyişine meydan okuyan bir içerik söz konusudur.

Bu nokta da Jengo, (2011, s. 125) Thoreau'nun eleştirisinin, demokrasinin bütün ahlaki bağlılıkları uzlaştırma noktasında kendisine atfedilen özellikleri sağlamada aslında yetersiz olduğunu ispatladığı için değerli olduğunu

vurgular. Jengo, Thoreau'nun siyasal eleştirisini yanlış bir şekilde yorumlayarak onu demokrasi taraftarı ilan etmenin bir bakıma siyasal hayat anlayışımıza yaptığı benzersiz katkıyı gözden kaçırma tehlikesine neden olacağını belirtir. Thoreau'nun demokratik meşruiyet merceği altına alınmadığı zaman tehdit altında kalanları işaret ettiği gibi ahlaki bağlılıklarla yurttaşlık görevleri arasındaki karmaşık ilişkiye dikkat çektiğini iddia eder. Bu kapsamda da Thoreau'nun demokrasinin amaca uygunluğunu ve menfaatin adalet pahasına yüceltilmesini ve de ahlaki ödünler de dahil olmak üzere, demokrasinin hiçte önemsiz sayılmayacak yan etkilerini görmemize yardımcı olduğunu belirtmektedir.

6. SONUÇ

Thoreau, bütün düşünce formasyonunu adalet kavramı üzerine kurmuştur. Hem haksızlıkları göz önüne sermek hem de haksızlık olgusunu ortadan kaldırmak için yaşamı ve düşünce dünyasındaki sorgulamaları bu minval üzerindedir. Bu kapsamda demokrasi olgusu ve bu olgu bağlamında hayata akseden hükümet, iktidar, seçim gibi kavramları adalet terazisi üzerinden sorgulamaya tabi kılmıştır.

“Yasa mı yoksa adalet mi” sorunsalı konusunda derinlemesine tahliller yapmış adaleti temel alarak yasaların her zaman insanları daha adil kılmadığını ve iyi niyetli insanların bile yasalar yüzünden haksızlıkların aleti olduklarına dikkat çekmiştir. Haksızlıklar karşısında bireylerin insan onuruna yakışır bir duruş sergilemeleri gerektiğini ise önemle ve ısrarla vurgulamıştır.

İster Thoreau demokrasi yandaşı isterse demokrasiyi reddeden bir düşünür olarak ele alınsın neticede Thoreau'nun hem yaşamı hem de eserlerinde demokrasiye yönelttiği eleştiriler çağdaş dünyada demokrasi krizini aşmada ya da onu hafifletmede önemli bir referans kaynağı olabilir. O, demokrasiyi diğer sistemlerle kıyaslandığında daha ileri bir adım olarak ele alsın da mutlak manada tamamlanmış insanlığın sorunlarına çözüm olabilecek tek ve en yetkin sistem olma iddiasına şüpheyle yaklaşmaktadır.

Demokrasi bağlamında ortaya çıkan temsil sisteminin kendi mantığı uyarınca bir takım haksızlıkları ürettiğini ya da üretebilme ihtimalini Thoreau gözler önüne sermiştir. Hem sivil itaatsizlik ile ilgili çalışmasında hem de kölelik karşıtı denemelerinde bu durumu net bir şekilde ortaya koymuştur. Çoğunluğun mutlak erkine şüpheyle yaklaşan Thoreau, aynı zamanda temsili demokrasi konusunda temsil yetkisinin sınırlarının nasıl belirlendiği ve bu sınırlar üzerinden ortaya çıkabilecek haksızlıkları dile getirmektedir. Bu bakımdan günümüzün giderek aciliyet kesbeden siyasal ilgi alanı olan daha adil bir siyasal sistem arayışının ilham kaynakları arasına yer almaktadır. Kendisinden yüzyıl sonra demokrasiye yöneltlen eleştirileri ve arayışları kendi

yaşadığı çağın örnekleri üzerinden sorunlaştırması oldukça önemlidir. Sistemli bir yapı ortaya koymamış olsa bile, kendisinden sonra demokrasi tartışmalarının merkezine yerleşen konulara sağladığı katkı hayati bir öneme sahiptir.

7. KAYNAKÇA

- Arblaster, A. (1999). *Demokrasi*. Çev: Nilüfer Yılmaz, Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Arslan, R. (2011) Karşılaştırmalı yönetim sistemleri: Parlamenter-başkanlık-konkordanz yönetim sistemi, *Siyaset Biliminde Kuram-Yöntem-Güncel Yaklaşımlar*, Ed: Baran Dural, İstanbul: Kriter Yayınları.
- Burns, E. M. (1984) *Çağdaş siyasal düşünceler 1850-1950*. Çev: Alaeddin Şenel, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Çam, E. (1977) *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul: Güryay Matbaacılık.
- Çiçek A. C.& Aydın S. (2018) *Sivil itaatsizlik ve anarşizm*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Erdoğan, M. (1995) *Demokrasi laiklik resmi ideoloji*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.
- Habermas, J. (2010), *Kamusalılığın yapısal dönüşümü*. Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Heater, D. (2007) *Yurttaşlığın kısa tarihi*. Çev. Meral Delikara Üst, İstanbul: İmge Yayın Evi.
- Jengo, L. K. (2011) Thoreau'nun demokrasi eleştirisi. *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Ed: Şeyda Öztürk, Sayı:67, 98-119.
- Kervégan, J. F. (2011) Demokrasi, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*. Yay. Haz. Philippe Raynaud, Stéphane Rials, Çev.İsmail Yerguz vd., İstanbul: İletişim Yayınları, 187-190.
- Marshall, G. (2009), Demokrasi, *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev.: Osman Akınbay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 140.
- Miller, D. (1994) Demokrasi. *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi 1*, (Yay. Haz., David Miller, Janet Coleman, Willam Connolly, Alan Ryan), Çev: Bülent Peker-Nevzat Kıracı, Ankara: Ümit Yayıncılık, 163-171.
- Mouffe, C. (2000) *Deliberative democracy or agonistic pluralism*. Vienna: Institute for Advanced Studies.
- Özdemir, G. (2013) Farklılıkların kesiştiği coğrafyalar için bir öneri: Radikal demokrasi. *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.* (20)1, 73-93.
- Schmidt, M. G. (2001), *Demokrasi kuramlarına giriş*. Çev: M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları.
- Şaylan, G. (2009) *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Thoreau, H. D. (1866), *Yankee in Canada, with anti-slavery and reform paper*. University Press: Welch Bigelow, & Co, Cambridge,
- Thoreau, H. D. (1963) *Haksız yönetime karşı*. İstanbul: Çan Yayınları.
- Thoreau, H. D (2014) *Ekonomik itaatsizlik*. Çev: Eylül Desen Kaytancı, İstanbul: Kültür Yayıncılık.
- Thoreau, H. D (2007), *Doğal yaşam ve başkaldırı-sivil itaatsizlik makalesi ve Walden Gölü*. Çev: Seda Çiftçi, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Thoreau, H. D. (2013), Devlete karşı itaatsizlik görevi üzerine. *Kamu Vicdanına Çağrı-*

- Sivil İtaatsizlik*, Çev: Yakup Çoşar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 29-55.
- Thoreau, H. D. & Gandhi, M. K. (2012) *Sivil itaatsizlik ve pasif direniş*. Çev: C.Hakan Arslan-Fatma Ünsal, Ankara: Vadi Yayınları, 27-35.
- Torun, Y, (2005) *Demokrasi ve cumhuriyet*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Tosun, G. E. (2005), Birleştirici demokrasi devlet-sivil toplum ilişkisinin yeniden yapılandırılması için bir analiz aracı olabilir mi?. *Sivil Toplum ve Demokrasi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Uygun, O, (2003) *Demokrasinin tarihsel, felsefi ve ahlaki boyutları*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Vergin, N. (2011) *Siyasetin sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yılmaz, A. (2003) *Çağdaş siyasal akımlar-modern demokraside yeni arayışlar*. Ankara: Vadi Yayınları.